

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Скрипець А.Є.

Україна, м. Бердянськ, Бердянська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4

Неперервна освіта в Україні набуває особливого значення в умовах формування ринкових відносин, своєрідної соціокультурної ситуації, за якої гнучкість і мобільність не зводяться лише до сфери виробничого функціонування людини, але й стають як соціальною, так і особистісною проблемою, і безпосередньо відбиваються на освітній сфері, особливо стосовно освіти дорослих.

Розробка і впровадження в Україні неперервної освіти пов'язані з відходом від жорсткої централізації у традиційному для країни державному регулюванні освітньої системи, її переключенням у режим широкої і гнучкої мережі освітніх послуг.

Актуальність даної теми дослідження – вивчення соціокультурного статусу неперервної освіти в індивідуальній культурній картині світу людини як фактору саморозвитку та самоактуалізації особистості – пов'язана як з нерозробленістю розвитку сучасної системи неперервної освіти, так і з тими змінами, які відбуваються в сфері освіти суспільства ХХІ століття.

Основна мета роботи полягає у визначенні соціокультурного значення неперервної освіти в когнітивній структурі особистості сучасної людини як фактору її саморозвитку і самоідентифікації.

Об'єктом дослідження виступає феномен неперервної освіти в сучасному суспільстві і культурі.

Предметом дослідження являється соціокультурна цінність неперервної освіти в свідомості людини і суспільства, її значущість для сучасного цивілізаційно-культурного розвитку.

Теоретична і практична значущість дослідження. Результати дослідження дозволяють поглибити і розвинути уявлення про можливості і перспективи саморозвитку особистості в соціокультурній системі сучасної неперервної освіти.

Концепція неперервної освіти, тобто навчання людини протягом всього його свідомого життя, її організація і розвиток прийшлися на другу половину ХХ століття і сприяли зі слів С. Змеєва «виникненню необхідних соціально-економічних, наукових, особистісних передумов для того, щоб ідея безперервної освіти придбала своє

насправді історичне значення для людини і суспільства та певне втілення в реальну дійсність» [3, с.128]

Вперше термін «Неперервна освіта» був вжитий у 1968 році в матеріалах генеральної конференції ЮНЕСКО. У своїй книзі «Учитися бути» комісія ЮНЕСКО дає визначення розуміння неперервної освіти – «усі форми, моменти і прояви освітнього акту» [7, с.15].

Більш чітко визначення неперервної освіти дає російський дослідник проблем неперервної освіти О.П. Владиславлев: «Під неперервною освітою ми розуміємо систематичну, цілеспрямовану діяльність по одержанню й удосконалюванню знань, умінь і навичок як у будь-яких видах загальних і спеціальних навчальних закладів, так і шляхом самоосвіти» [1, с.34].

Соціокультурна цінність освіти в сучасному соціумі визначається тим, що саме вона являється способом цивілізаційно-культурних змін, бо, формуючи і змінюючи людину, формується і змінюється саме суспільство. Освіта являється для суспільства рефлексивною сферою, тому що в цій соціокультурній системі соціум створює зачатки майбутнього.

Саме освіта являється механізмом оновлення культури і всього суспільного життя, і тим самим виконує життєзабезпечувальну функцію, оскільки дає можливість усвідомити, якою має бути людина і майбутнє суспільство.

Навчання контекстам життя – це проблема, пов'язана із зовнішніми відносинами, бо вона передує індивіду, його навчанню, його внутрішньому світу.

Інакше кажучи, освіта – це елемент життєвого світу суспільства, який не приналежить одній окремій людині. У даному випадку слід виходити з уявлення про сутність людини, висловлене С. Сисоевою, яке полягає в можливості її фактичного здійснення, тобто в якості відкритої можливості.

Мова йдеться «про особистісні конструкти буття і свідомості індивіда, про світ, який знаходить структуру і перспективу в результаті творчої діяльності людини, яка живе в світі сучасних цивілізаційно-культурних процесів.

В сучасному інформаційному суспільстві остаточний крах зазнала освітянська ілюзія про можливість існування якоїсь замкнутої, відокремленої від звичайного життя освітньої системи, яка, виходячи з раціонально заданих ідей, зможе формувати людину згідно тих моделей, які будуть визначені ідеологами: філософами, вченими і політиками. Для цього освітянського погляду характерне уявлення про те, що тільки

відповідні фахівці знають, чого, як і яким чином вчити людей, домагаючись тих цілей, які приховані від окремого, рядового, «нерозумного» індивіда.

В сучасному «суспільстві знання» значна, якщо не лєвова частка відповідальності за освітній процес лягає на особистість, причому девіз «освіта все життя» означає, що самоорганізація життєдіяльності індивіда пов'язана з його самобудуванням і самовідтворенням, іманентним розвитком самої особистості, визначенням нею своїх можливостей і досягненням відповідних результатів.

Виникнення безперервної освіти пов'язане не тільки зі змінами в економічній сфері суспільства, з виникненням інноваційної та інформаційної економіки, а й з глибинними завданнями, які стоять перед людиною і які визначають сенс її життя і діяльності.

Цивілізаційна складова її полягає не просто в навчанні вміти мислити повному, творчо, гнучко, але й в усвідомленні істинності глибинної основи свого «Я» як фундаменту взаємодії та взаєморозуміння з іншими людьми, як способу усвідомлення цілей розвитку як суспільства, так і самого себе.

Соціокультурний статус системи безперервної освіти в суспільній свідомості визначається покладеними на нього функцією «просвітлення» людини, орієнтацією на усвідомлення його самостійності, універсальної природи, способів людського існування. Освоєння колективного досвіду при цьому можливе тільки як особистісний розвиток, як прояв трансцендентної природи, родової сутності людини.

Заучування ж готових зразків і схем мислення веде не тільки до бездумної формалізації людських взаємозв'язків, «закриття» відкритого суспільства, зменшення можливостей для інноваційного розвитку науки та виробництва, а й ставить межі розвитку самої людської цивілізації.

Людина завжди стикається з викликами докiлля, бо перед нею завжди виникають нові, як зазначає Н.Задорожна «не отстоявшиеся в рутинном опыте» завдання. Перед обличчям цієї дисонуючої сили індивід змушений гармонізувати свою свідомість і буття в результаті дій, які є для нього творчими актами «відповіді» [2, с.156].

Причому слід підкреслити, що перманентний вибір між можливими варіантами «виклик-відповідь» завжди пов'язаний зі сферою рефлексії, самосвідомості, ідентифікації свого «Я». Справа полягає в тому, що без розуміння себе неможливо і усвідомити, чи є та чи інша життєва ситуація дійсним викликом. Процес рефлексії являється вельми хитромудрим механізмом життєдіяльності, який дозволяє індивіду пройти повз реальні виклики, «не помічаючи» їх.

Соціальна та культурна самоідентифікація передбачає розуміння феномену «Ми», тобто такого співтовариства, в якому особистість сприймається не ізольовано, а як єдність «я» і «ти».

Як зазначає П. Кулинченко «У ході самоідентифікації з тією чи іншою спільністю, особистість змінює свої самоті, стаючи елементом нової системи. У цьому процесі існує загроза придушення особистості колективом, втрати особистісної ідентичності, оскільки будь яка спільність виробляє механізм «вбудовування» особистості в свою структуру, в результаті індивід може стати елементом колективної системи» [4, с.15].

Найважливішу роль в процесі самоідентифікації відіграє образ даної системи, яка складається у свідомості індивіда. Сама система безперервної освіти є вираженням специфічного в цілому, дає можливість для свободи і відповідальності особистості, бо передбачає широку варіативність навчання.

Особливо ця обставина обґрунтовується виникненням нових інформаційних технологій навчання, бо гнучкість, модульний характер дистанційного навчання, можливість будувати особистісно-орієнтовану траєкторію навчання дає можливість, особливо дорослим людям, відчувати себе повноцінним і активним суб'єктом освітнього процесу. Ступінь свободи тут збільшується і ідентифікаційні моделі поведінки «відходять» від орієнтації на конформізм.

Сучасна освіта (в тому числі і безперервна) входить в ментальний світ індивіда через засвоєння ним одного з ключових концептів національної культури – «вчитель» («вчити», «утворювати»).

З одного боку, концепт «вчитель» містить граничну абстрактність значення, бо в ньому згасають всі історичні та специфічні риси різних соціально-історичних типів вчителів від духовних наставників, «отців церкви» до сучасних університетських професорів.

А з іншого боку, його культурна насиченість, міфологізм і символічність дають можливість індивіду «перекласти» інваріантні риси даного концепту в форму індивідуальної значущості. Відзначимо, що розуміння індивідом цілей і завдань навчання і освіти безпосередньо пов'язане зі сприйняттям концепту «учитель».

На думку П. Кулинченко «Сам концепт «вчитель» пов'язаний з системою інших культурних концептів – таких, як «освіта», «навчання», «знання». В результаті зміни концептуальних схем сприйняття, усвідомлення, структурування та освоєння дійсності відбувається кореляція всієї концептуальної системи культури» [4, с.25].

Концепт «вчитель» має підвищену соціальну значимість і, одночасно, нескінченну варіативність індивідуального сприйняття, при якому його освоєння може володіти найрізноманітнішими (від позитивного до негативного) відтінками культурного сенсу.

З цієї точки зору образ учителя є найважливішим елементом культурного простору, існує у віртуальності його понятійно-образного прочитання.

Поєднання існуючого в суспільній свідомості іміджу вчителя і освіти в цілому з необхідністю накладається на реальний досвід спілкування учня в школі з ключовою фігурою шкільної освіти – учителем.

Емоційне, когнітивне ставлення до освіти, до школи відрізняється динамічністю не тільки у дітей та підлітків, а й у дорослих. Ця динаміка детермінована особистим досвідом кожної людини – дитини і підлітка (коли він навчається), дорослого (як батька, що вступає у відносини з вчителями своїх дітей або навчається в системі безперервної освіти).

Звичайно, в різні вікові періоди сприйняття вчителів має свою специфіку, ціннісне та емоційне навантаження.

Образ вчителя в сучасній масовій свідомості носить амбівалентний характер. Звідси виникає можливість певної маніпуляції громадською думкою за допомогою «регуляції» концептів, конкретизованих певним чином, в результаті чого може виникнути агресивно нав'язаний за допомогою засобів масової інформації ідеологізований варіант концепту вчителя на індивідуально-особистісному рівні.

Література:

1. Владиславлев А. Непрерывное образование. Проблемы и перспективы. – М.: Молодая гвардия, 1978. – 178 с. – С.34
2. Задорожна Н.Т., Кузнецова Т.В. Медіа-освіта // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / Гол.ред. В. Г.Кремень К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С.156
3. Змеев С.И. Технология обучения взрослых / С.И. Змеев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 126 с. – С.98
4. Кулинченко П.В. Социокультурная самоидентификация личности в непрерывном образовании // Известия высших учебных заведений Северо-Кавказский регион Общественные науки Спецвыпуск, 2007. – 204 с. – С.13-24
5. Сисоева С.О. Проблеми неперервної освіти: тезаурус наукового дослідження / С.О. Сисоева. – К.: Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.
6. Apprende a etre – P., Unesco, 1972, p.163.